

كۆماری ئىسلامى يان ديموكراتى؟

نوسىنى / عبد الزاق الصافى

وهرگىرانى / مهجيد سالح

لەسەردەمى دەسەلاتدارىتى سەدام حەسەن دا ھەموو ھەيزە بەرھەلستكارەكان كە نوپنەرايەتى زۆرىنەى گەلانى عىراقىيان دەگرد، لەھەموو ئەوپەيمان و بەياننامەو ھاوپەيمانىتىيانەى كە لەسالى 1980 وە دەريان كەردووە يان بەستويانە لەسەر ئەو كۆك بوون كە ئامانجى سەرەكان برىتىيە لەرۇخاندنى رژىمى دىكتاتورى و دامەزراندنى سىستەمىكى ديموكراتى لەجىگەى. لەكۆنگرەى سەلاحەدىنى سالى 1992 كوت و مت لەسەر ئەو رىكەوتن كە ئامانجىيان برىتىيە لەدامەزراندنى سىستەمىكى ديموكراتى تەعەددى، فیدرالى و رېزگرتنى لەئىرادەى گەلى كورد، كەبرىتىيە لەھەلئىزاردنى فیدرالىيەت وەك شىوہىيەك بۆپەيوەندى نىوان ھەرىمى كوردستان و حكومەتى مەرگەزى. واتە ئەو ئىرادەيەى كە لەسالى 1992 پەرلەمانى كوردستان دەربىرى، لەكۆنگرەى لەندەنىش كە لەسالى 2002 پىش چوار لەرۇخاندنى سەدام حەسەن بەسترا لەسەر ئەو پەرنەسىبەى سەرەو رىكەوتن ھەربۆيە شتىكى زۆر سەروشتىيە لەياساى بەريوہبردنى كاتى دەولەتى عىراقدا بچەسىپى و ئەو سوپنەدەش كە بەرپرسە گەورەكانى عىراق پىش دەستبەركابوونيان خوارديان ھەمان شتى سەلماند وەك دەزانين حكومەتىش پىكھاتووە لەپەرلەمانى ھەلئىزىردراو ئەنجومەنى سەرۇكاپەتى و ئەنجومەنى وەزيران ناوەرۇكى سوپنەدەكەش برىتى بوو لەپاراستنى (سىستەمى ديموكراتى پەرلەمانى).

سەرۇك كۆمارو ھەردوو جىگرەكەى لەگەل سەرۇكى پەرلەمان و ھەردوو جىگرەكەى سوپنەدەكەيان وەك خۆى خوارد، بەلام دكتور ئىبراھىم جەعفەرىو و وەزىرەكانى ھاوپەيمانىتى شىعە (سىستەمى ديموكراتى پەرلەمانى) يان لەسوپنەدەكەيان قرتاند، ئەمەش بوو ھۆى نارەزايى وەزىرەكانى ھاوپەيمانىتى كوردستان سووربوون لەسەرئەوہى كە سوپنەدەكە وەك خۆى بەتەواوہتى بچورى. بەمجۆرەش لەدانىشتنى دواتردا جەعفەرىو ھاورىكانى ناچاركران سوپنەدەكە وەك خۆى بچون، قرتاندنى ووشەى (سىستەمى ديموكراسى پەرلەمانى) لەسوپنەدە خواردەكەدا بەمەبەست بووبىت يان بەھەلە دوو دلئەكى قولى لەناو راي گشتى عىراقىيەكاندا دروست كەرد بەوہ لىكدرايەوہ كە خۆدزىنەوہ بوو لەدەقەكانى ياساى بەريوہبردنى دەولەتى عىراق. چونكە ئەو دەستورە دەستورىكى مولزەمە بۆ ھەموو ئەو لايانانەى كەبەشدارن لەپەرۇسەى سياسى دروستكردەوہى عىراقى نوئى ديموكراتى، فیدرالى يەكگرتوو. دووبارەكردەوہى سوپنەدەخواردەكەى جەعفەرىو و وەزىرەكانى نەبوونە ھۆى رەوينەوہى دوودلئى و پارايى لەناو راي گشتى عىراقىيەكاندا، چونكە ناوہندە دەسەلاتدارىتىيەكانى ھاوپەيمانى شىعە بەردەوام بوون لەخۆدزىنەوہو پابەندەبوون بەسىستەمى ديموكراتى پەرلەمانى، دوايين ھەولئىشان برىتى بوو لەو كۆبونەوہىيە كەپىش دوو ھەفتە لەنەجەف بەستيان داوايان كەرد لەدەستوردا ناسنامەى عىراق بە (كۆمارى عىراقى ئىسلامى) بچەسىپت ئەمەش گوپنەدانە بە دەقى ياساى كاتى بەريوہبردنى دەولەتى عىراقى و ئەو پەيماننامانەى كەپىشتر زۆرەى لاينەنەكانى ھاوپەيمانىتى شىعە لەسەر رىكەوتبوون بەلىستى (169) بەشدارى ھەلئىزاردنيان كەردبوو ئەوكات ووتيان سىستانى موبارەكەى ئەو لىستەى كەردووہ بەبى ئەوہى ھىچ بەياننامەيەك لەنووسىنگەكەپەوہ دەرچووبى كەمۆرو ئىمزاى ئەوہى

پېۋەبېت. دەيانەوى كۆمارىكى پەرلەمانى فرەيى، فیدرالى دامەزىت و ماف و بەرژەۋەندىيەكانى گەلى عىراق بەھەموو پېكھاتە نەتەۋەيى و ئاينى و تايىۋو كوردو عەرەب و توركمان و كلدو ئاشورى و ئەرمانەن و سوننى وشىيى و يەزىدى و جولەكە بپارىزىت. ئاين بۇخاۋ و ولاتىش بۆھەموۋان بېت. داۋاكردى بۇ دامەزاندنى كۆمارى ئىسلامى لەعىراق، تەنھا ئەۋە لە ھزى ھاۋلاتيانى عىراقىدا دەچەسپىنى و ئەزمونى ئىران لەعىراقدا دووبارەدەبېتەۋە جگە لە ھەر دەۋلەتېك كەناۋى ئىسلامى پېۋەبېت دېموكراتى تېدانىيە، ئەگەر دىكتاتورىتەتېكى ئاشكرا يان شاراۋە نەبېت نرىكتېن نمونەش كۆمارى ئىسلامى ئىرانە كەلەژىرساييەى وىلايەتى فەقى دوور لەدېموكراسىدايە، ئەم ولاتە بەھىچ شىۋەيەك ناتوانىت بېتە نمونەيەك بۇ زۆربەى عىراق چونكە دەسەلاتە بنەرەتەيەكان بەدەستى كۆمەلە خەلكىكى ھەلنەبژىردراون، لەمرشەۋە بگرە كەھەموو دەسەلاتەكانى لەدەستدايە تادەگاتە ئەنجومەنى پاراستنى دەستور ھىچ كام لەۋانە بەئازادىي لەلايەن خەلگەۋە ھەلنەبژىردراون، ئەنجومەنى پاراستنى دەستور كۆنترۆلى ئەۋانەى كەبۇ ھەلنەبژاردنى پەرلەمان دىارى دەكرىن لەدەستى خۆيدايە، ئەم ئەنجومەنە رېگاي لەبەردەم خۆكاندىكردى ھەزار ھاۋلاتى ئىرانى گرت كەبچنەناۋ شەرى ھەلنەبژاردنى سەرۆك كۆمارى ئىران.

جگە لەۋانەش ئەزمونى ھەشت سائەى سەرۆك كۆمارى پېشوو مەھمەد خاتەمى كە لەدوو ھەلنەبژاردندا زۆربەى دەنگەكانى بەدەست ھىنا ئەۋەمان بۇدەردەخات كە ھىچ بەرنامەيەكى رىفۇرمخۋازى ناتوانىت لەۋ ولاتەدا جىبەجى بىكرىت بەھۋى بالاً دەستى ھىزە موحافزكارەكانەۋە. لەرېگاي گرتن و راۋەدونان و كۆنترۆلكردنى رۇژنامەكانەۋە ھەموو دەنگىكى رىفۇمخۋاز سەرکوت دەكەن، عىراقىيەكان ناتوانن ئەۋ ھەلئوكەوتانانەى لەبەرچاۋ نەگرن كەھەندى گروپ بەناۋى ئىسلامەۋە بۇجىبەجىكردى پەرنسىبى (نەى عن منكر و الامر بالمعروف) پېھەلدەستن ئازارى خەلك دەدەن. ناپەزايى خويندكارە كچ و كورەكانى كۆلپىزى ھەندەسەى زانكۆى بەسرە دژ بەۋ ھەلئوكەوتانە ئەۋ پاستىيە دەسەلمىنىت.

ھەرچەندە تائىستاش ھىچ لايەنىك داۋاى جىبەجىكردى پەرنسىبى وىلايەتى فەقى نەكردوۋە لەعىراق بەلام ھەلئوكەوتى ھەندىك لايەن ئەۋە دەردەخەن كە دەيانەۋىت لەژىرەۋە وىلايەتېكى فەقى دروست بكنەن، ئەمەش پېچەۋانەى ئەۋ ھەۋلانەيە كەدەدرېن بۇ دامەزاندنى عىراقىكى دېموكراتى، فرەيى، پەرلەمانى خاۋەنى سىادە، كە دەسەلات بۇ نوپنەرە ھەلنەبژىردراۋەكانى گەل بېت دوور لەھەموو جۆرە ملكەچ كرنىك ماددى بېت يان مەعنەۋى.

magid1968@yahoo.com